

Per Svendsen
cand.scient.pol.

Specialereferat.

Konflikter inden for I. Internationale i Europa i årene 1864-72
vedr. spørgsmål om politisk aktion og intern organisation.

Spørgsmålet om politisk aktion spillede en rolle i hele Internationales historie omend i en noget forskellig form. Man kan se en tydelig forskel, alt efter om spørgsmålet indgik som et led i problematikken omkring den revolutionære strategi eller ej.

For grupper, der som englænderne og proudhonisterne ikke var revolutionære, var problemet, om man skulle udnytte de muligheder, som systemet frembød, for ad denne vej at få gennemført reformer til gavn for arbejderklassen. Spørgsmålet var, om man ved hjælp af forskellige former for politisk pression eller ved hjælp af arbejderkandidaturer og -repræsentanter i parlamentet skulle søge gennemført foranstaltninger til gavn for arbejderklassen.

Englænderne besvarede dette spørgsmål bekræftende. De anvendte netop denne metode som et supplement til deres faglige kamp i bestræbelserne på at blive accepteret af og integreret i det eksisterende system. De lagde pres på statsmagten for at få udvidet andre samfundsgruppers politiske og sociale privilegier til også at omfatte arbejderklassen. De accepterede systemet som sådant, men ønskede at blive integreret i det og øve indflydelse på lige fod med andre samfundsgrupper. Deres mål var at forbedre arbejdernes kår inden for det eksisterende systems rammer.

Proudhonisterne besvarede derimod dette spørgsmål benægtende. For den betød dette, at arbejderklassens frigørelse skulle gennemføres af arbejderne selv, at den skulle gennemføres udenom statsinstitutionen. Dette hang sammen med det autonomiideal, der var særegent for proudhonisterne. Statsintervention blev betragtet som stridende mod individets frihed. Statens indblanding i arbejderklassens bestræbelser på at gennemføre sin økonomiske frigørelse betød,

at man afgav en del af sin autonomi til staten. Man måtte derfor afvise den politiske aktion, der tog sigte herpå. Arbejderklassens frigørelse skulle gennemføres af arbejderne selv, ikke af staten. Denne holdning i forbindelse med deres moderate, ikke-revolutionære indstilling gjorde, at proudhonismen i I. international fik et apolitisk præg.

Det er således synet på statsinstitutionen i sammenhæng med deres autonomiideal, der er afgørende for proudhonisternes holdning til den politiske aktion. Dette at betjene sig af statsituationen i forsøget på at forbedre arbejderne's kår var i konflikt med deres autonomiideal. Men for englænderne fjorde denne konflikt sig ikke gældende, og de kunne derfor benytte sig af den politiske aktion som et supplement til fagforeningernes kamp.

Vender vi os til de revolutionære grupper i Internationale (Marx, Bakunin m.fl.), skifter spørgsmålet om politisk aktion karakter. Det indgår nu i problematikken omkring den revolutionære strategi. Men også her - og i endnu højere grad - er der tale om en sammenhæng mellem synet på staten og synet på politisk aktion.

Marx betragtede staten som et instrument i de besiddende klassers hænder. Men alligevel kunne staten i visse situationer optræde i arbejderklassens interesse, som f.eks. når det lykkedes arbejderne at få gennemført love, der indskrænkede arbejdstiden, eller andre foranstaltninger til gavn for arbejderklassen. Ved at få gennemført sådanne love styrkede man ikke det eksisterende system, tværtimod svækkede man det. Sådanne love styrkede arbejderne's udgangsposition i den videre kamp, og det var derfor af betydning, at arbejderne udnyttede de politiske muligheder som det eksisterende system frembød.

Disse love havde en værdi i sig selv, men det var ikke Marx's opfattelse, at man ved en række sådanne reformer kunne nå frem til socialismen. Hertil krævedes en revolution. Arbejderklassens politiske aktion inden for rammerne af det eksisterende system måtte derfor ses som et led i en revolutionær strategi. I denne sammenhæng var - uden at undervurdere de rent praktiske resultater - kampen i sig selv af nok så stor betydning. Kampen i sig selv virkede fremmende for organiseringen af arbejderklassen, fremmende for

udviklingen af klassebevidstheden og var således af største vigtighed, uanset om den førte til sejr eller nederlag. Værdien af politisk aktion i form af deltagelse i det almindelige parlamentarisk politiske liv skulle derfor måles, ikke så meget ud fra de rent praktiske reformer man muligvis kunne opnå herigennem, men snarere ud fra den opdragende og skolende virkning, som kampen i sig selv havde for arbejderklassen, og ud fra den propagandamæssige fordel man kunne opnå gennem repræsentation i politiske organer. Politisk aktion i denne form var om nødvendig forberedelse til den politiske revolution, der skulle føre til arbejderklassens overtagelse af den politiske magt. Så længe dette ikke var sket, skulle man bestræbe sig på i et revolutionært perspektiv at udnytte de politiske muligheder, som det eksisterende system frembød.

Marx's syn på den politiske aktion inden for rammerne af det eksisterende system var således dels bestemt af den organiserende og skolende effekt, den havde for arbejderklassen, og dels af dette, at arbejderklassen ved, som det hed i "Det kommunistiske Manifest", at benytte sig af, at bourgeoisiet stod splittet, i visse situationer kunne benytte den eksisterende stat i sin egen interesse og gennemtvinge, at arbejderens interesser blev anerkendt i form af love.

Men dette at benytte statsinstitutionen i proletariatets interesse var for Marx netop den politiske aktions revolutionære målsætning. Målet var at erobre den politiske magt og oprette proletariatets diktatur, dvs. etablere en statsform, hvor staten ikke blot i visse situationer, men permanent virkede i arbejderklassens interesse. Efter Marx's opfattelse måtte man altså benytte statsinstitutionen som middel til at gennemføre den sociale revolution, og denne opfattelse blev bestemmende for hans stillingtagen til spørgsmålet om politisk aktion.

Men det var netop med hensyn til dette syn på statsinstitutionen som en agent i proletariatets tjeneste, den anarkistiske fløj i Internationale (Bakunin m.fl.) havde en fundamentalt anden opfattelse. Staten kunne simpelthen aldrig optræde som andet end en agent for et lille mindretal på det store flertals bekosning. Reformen inden for rammerne af det eksisterende system kunne aldrig

være i arbejderklassens interesse. De kunne kun betragtes som forsøg fra den herskende minoritets side på at tilsløre statens i sit væsen udbytende og undertrykkende karakter, som et forsøg på at gøre proletariatet interesseret i dens opretholdelse, som et forsøg på at borttage proletariatets revolutionære impulser, kort sagt som et forsøg på at "bourgeoisere" proletariatet. Sådanne reformer kunne aldrig blive andet end lapperier, under dække af hvilke staten kunne fortsætte sin undertrykkelse og udbytning med forøget styrke. Deltagelse i det almindelige parlamentarisk politiske liv var derfor udtryk for et kompromis med og dermed en accept af det eksisterende system, og tværtimod at svække det, ville det forøge dets styrke. Hertil kom, at arbejderrepræsentanter i de politiske organer øjeblikkeligt ville blive integreret i den lille privilegerede minoritet og virke, ikke i arbejderklassens, men i sin egen interesse.

Denne holdning var således bestemt af, at staten end ikke - som for Marx - i visse situationer kunne optræde i proletariatets interesse. Staten, uanset hvilken form den antog, kunne simpelthen aldrig optræde i de store massers interesse, og man kunne derfor heller ikke betjene sig af statsinstitutionen som middel til at gennemføre den sociale revolution. Staten i enhver form var lig med udbytning og undertrykkelse af den store masse i et lille privilegeret mindretals interesse. Den politiske aktion måtte derfor have som sit umiddelbare formål, ikke at erobre den politiske magt repræsenteret ved staten, men at afskaffe staten og dermed politisk magt.

Den fundamentale forskel vedrører således synet på statsinstitutionen. Man kan ganske vist sige, at Marx netop på dette punkt havde tilnærmet sig det anarkistiske standpunkt, idet han ikke mere fandt det muligt blot at overtage det eksisterende statsapparat. Dette måtte, som efter anarkisternes opfattelse, knuses. Men dette ændrede ikke ved det fundamentale, at Marx gennem oprettelsen af proletariatets diktatur ville bevare en form for statsinstitution.

Det er netop på dette punkt spørgsmålet om Internationales organisation føjer sig til spørgsmålene om politisk aktion og staten. For når anarkisterne ønskede statsinstitutionen afskaffet,

var det fordi den repræsenterede autoritet, en autoritet, der udøvedes i et lille mindretals interesse på det store flertals bekostning. Anakismens ideal var netop et samfund uden autoritet, et samfund uden tilstedeværelsen af politisk magt. Internationale var den organisation, ved hvis hjælp man ville gennemføre et sådant samfund, ja, for de fleste repræsenterede den ligefrem en model af det fremtidige samfund. Ligesom vi har set proudhonisterne tilstræbe deres autonomiideal anvendt på Internationales organisation, måtte de revolutionære anarkister derfor tilstræbe at bringe Internationales organisation i overensstemmelse med de principper, der skulle gælde for fremtidssamfundet. Spørgsmålet om fremtidssamfundet og spørgsmålet om Internationales organisation måtte blive to sider af samme sag. På samme måde som fremtidssamfundet skulle bestå af små autonome enheder, skulle Internationale bestå af autonome sektioner, dvs. der måtte ikke være nogen central ledelse, der var tillagt nogen autoritet i forhold til de enkelte sektioner.

Men for Marx var det revolutionens umiddelbare mål, ikke at afskaffe statsinstitutionen, men derimod at erobre den politiske magt og oprette proletariatets diktatur. Internationale blev opfattet som den organisation, ved hvis hjælp man skulle gennemføre dette. Men hvis proletariatets frigørelse skulle gennemføres ved hjælp af arbejderklassens overtagelse af den politiske magt, måtte det efter Marx's opfattelse nødvendigvis konstituere sig som politisk parti. Men et politisk parti med dette mål kunne ikke fungere, med mindre der var tale om en vis centralisering. Man kunne ikke tilkæmpe sig den politiske magt, med mindre Internationale var udstyret med en central ledelse, der kunne koordinere og lede aktionen. Man måtte med andre ord gøre Internationales Generalråd til en slags generalstab for revolutionen. Generalrådet måtte fungere som det organisatoriske centrum for det centraliserede proletariske klasseparti.

Man kan således sige, at ligesom den anarkistiske organisationsform er bestemt af deres ønske om et samfund uden autoritet, uden tilstedeværelsen af politisk magt, er Marx's organisationsform bestemt af hans ønske om at gennemføre proletariatets diktatur, altså en statsform med den politiske magt koncentreret i statens hænder. Han kan således konstatere en snæver sammenhæng mellem spørgsmålene vedrørende staten, politisk aktion og den interne organisa-

tion. Men når dette er tilfældet, melder det spørgsmål sig, hvorfor det især var det organisatoriske problem, der splittede Internationale i 1872. Modsætningerne på andre punkter havde været til stede længe før, striden brød ud i fuldt flor med centrum i det organisatoriske spørgsmål.

Georg Lukacs (Geschichte und Klassenbewusstsein, p. 302) opstiller en teori, der giver en fornuftig forklaring herpå. Han opfatter organisationen som bindeleddet mellem teori og praksis, og "dieser Theorie und Praxis vermittelnde Charakter der Organisation zeigt sich an deutlichsten darin, dass die Organisation für voneinander abweichende Richtungen eine viel grössere, feinere und sichere Empfindlichkeit zeigt, als jedes anderes Gebiet des politischen Denkens und Handelns. Während in der blossen Theorie die verschiedenartigsten Anschauungen und Richtungen friedlich nebeneinander leben können, ihre Gegensätze nur die Form von Diskussionen aufnehmen, die sich ruhig in Rahmen einer und derselben Organisation abspielen können, ohne diese sprengen zu müssen, stellen sich dieselben Fragen, wenn sie organisatorisch gewendet wird, als schroffe, einander ausschliessende Richtungen dar. Aber jede "theoretische" Richtung oder Meinungsverschiedenheit muss augenblicklich ins Organisatorische umschlagen, wenn sie nicht bloss Theorie, abstrakte Meinung bleiben will, wenn sie wirklich die Absicht hat: den Weg zu ihrer Verwirklichung zu zeigen."

I Internationales historie har man flere eksempler på denne særlige følsomhed på det organisatoriske plan. Splittelsen på Haag-kongressen (1872) kom netop efter, at London-konferencen (1871) havde bragt det organisatoriske spørgsmål i centrum. Retrospektivt følger man sig fristet til at hævde, at Internationales enhed kun kunne bevares i så mange år (1864-72) netop fordi, man holdt dette organisatoriske spørgsmål i baggrunden. Internationale var ved sin dannelse og i hele sin historie en meget heterogen organisation, og den decentraliserede struktur, den fik ved stiftelsen, synes at have været et sine qua non for dens eksistens. Under alle omstændigheder ser man allerede fra starten sektionerne pukke på deres autonomi, så snart Generalrådet gjorde forsøg på at gøre skår i den. Da Generalrådet med London-konferencen for alvor anfægtede sektionernes autonomi udeblev reaktionen ikke, og det interessante er, at det

ikke blot var de anarkistiske sektioner, der gjorde oprør, men også en føderation som den engelske. Ja, endog den tyske Internationale, der dog hele tiden havde haft et noget platonisk forhold til Internationale, hævdede selvstændigheden på sin særlige måde.

Den tyske måde at hævde sin selvstændighed på var at indtage en temmelig indifferent holdning til Internationale. Dette bringer os imidlertid ind på et andet forhold, der yderligere synes at underbygge påstanden om, at den løse dencentraliserede organisationsform var et sine qua non for Internationale. Man kan nemlig, som Rougerie udtrykker det, spore en "nationaliserende" tendens inden for den europæiske arbejderbevægelse, en tendens, som netop tidligst gav sig udslag i Tyskland, men som i løbet af Internationales historie også gjorde sig gældende i andre lande. Denne tendens gjorde sig gældende samtidig med de nationale enhedsbestræbelser i Europa. Man ser proletariatet blive sig sin eksistens bevidst "d'abord comme proletariat, puis peu a peu comme proletariat national." Denne "nationalisering" af proletariatet har formentlig medført en trang til autonomi, ikke blot i de anarkistiske føderationer, som kunne give en teoretisk begrundelse herfor, men i de nationale føderationer i det hele taget.